

МЕТОДОЛОГІЯ І МЕНЕДЖМЕНТ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

УДК 378.14:796/799

Світлана Бельмега

ББК 74. 580.055

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті визначені основні теоретичні аспекти педагогічної творчості вчителя фізичної культури. Автор аналізує сутність поняття та етапи педагогічної творчості, розкриває їх тлумачення різними дослідниками. На основі переосмислення літературних джерел вдало висвітлюються етапи формування педагогічної творчості майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: педагогічна творчість, учитель фізичної культури.

В статье определены главные аспекты педагогического творчества учителя физической культуры. Автор анализирует сущность понятия и этапы педагогического творчества, раскрывает их изучение разными исследователями. На основе анализа литературных источников хорошо осмыслены этапы формирования педагогического творчества будущих учителей физического воспитания.

Ключевые слова: педагогическое творчество, учитель физической культуры.

The article deals the main aspects of pedagogical creation of physical culture's teachers. The author analyzes the contents of concepts and the laps of pedagogical creation; opens its interpretation by different authors. At the base of reinterpreted the literary reservoir the laps of the forming pedagogical creation of the future physical culture's teachers are well throw lighting.

Key words: pedagogical creation, teacher of physical culture.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Сучасний стан освіти можна визначити як пошук нових ефективних і гуманістичних шляхів підготовки спеціалістів, які за рівнем освіченості мали б відповідати сучасним потребам українського суспільства. У рамках Болонського процесу особливо актуальним постає питання щодо створення умов такої організації навчання, яка оцінюється результатами самостійної діяльності студентів. Відтак, з огляду на гуманістичну спрямованість сучасної освіти, самостійна творча пізнавальна діяльність є необхідною умовою формування високопрофесійної творчої особистості фахівця, підґрунтям формування пізнавально-творчої самостійності [17].

У зв'язку із соціально-економічними змінами в нашій країні виникають нові ідеї, реалії-підходи, переоцінка системи цінностей і, звичайно, такі чинники не могли не торкнутись особистості вчителя фізичної культури.

Сучасній школі потрібен "гармонійний учитель фізичної культури", який докорінно відрізняється від учителя-предметника. Що означає поняття "гармонійний педагог"? Це – носій культури, котрий синтезував би в собі ролі дослідника, менеджера й психолога, мав би стійкі духовно-моральні принципи, умів би вчасно перебудуватися згідно із запитами часу й створити навколо себе творче оточення, де формується Людина.

Мета роботи полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні проблем майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної творчості.

Методи й організація дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися теоретичний аналіз літературних джерел, спостереження.

Підготовка студентів до творчої діяльності здійснюється через навчальну роботу, покликану розвивати в них інтерес до науково-дослідної роботи, установку на творчу працю, виробити раціональні вміння й навички такої праці; педагогічно регульовану самостійну роботу, мета якої – закріпити в майбутніх учителів сфор-

мований під час навчальних занять інтерес до науково-дослідницької діяльності, розвивати звичку до систематичної розумової праці та вдосконалювати навички праці з науковою літературою; науково-дослідницьку роботу, призначення якої полягає в тому, щоб озброїти студентів навичками дослідницької праці, методами науково-педагогічного дослідження, сформувати потребу у творчому підході до розв'язання професійних завдань.

Український учений Т.І.Сущенко називає творчість майже готовим елементом компетентності вчителя. Діяльність педагога розглядається науковцем не тільки з позицій інформаційного збагачення дітей, але і як перетворювальна, кропітка творча робота [16, с.40].

Вважаємо, аспекти творчості повинні бути притаманні й учителю фізичної культури, і менеджеру зі спортивно-оздоровчого туризму, тому в майбутніх фахівців доцільно формувати творчий підхід до педагогічної діяльності. Такий підхід поділяють дослідники Л.І.Даниленко, В.І.Довбищенко, О.А.Мандрами та ін. [2, с.3–12; 3, с.14–16; 4, с.7–11].

Проблемам підготовки майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної творчості присвячували свої дослідження В.І.Боднар, Н.В.Кузьміна, Н.П.Сейтешева, О.Я.Мариновська та ін. [5], проте не розкривались особливості підготовки фахівців фізичної культури.

Творчість окремої людини розглядається дослідниками у двох аспектах: як сукупність якостей особистості, у яких проявляється ставлення суб'єкта до світу й до самого себе, його спосіб самоствердження і як діяльність певного характеру, яка відбиває вищий ступінь активності. Суперечлива єдність цих двох аспектів знаходить відображення в науковій дискусії про взаємозв'язок творчості й діяльності. Своє розуміння взаємозв'язку категорій творчості й діяльності ми виражаємо в таких тезах: **по-перше**, діяльність є основою творчості. Сутність людини-творця виражається в діяльності, але повністю не виявляється в ній. Повністю людська сутність виявляється у творчості, яка відбиває високий рівень активності людини, спрямований на розв'язання діалектичного протиріччя між “старим і новим”, у процесі якого долаються межі наявної діяльності, змінюються пороги розподілу. **По-друге**, і творчість і діяльність спрямовані на перетворення навколишнього світу й самої людини як діючого суб'єкта, але діяльність може бути продуктивною й репродуктивною, творчість виявляється тільки у взаємозв'язку продуктивного й репродуктивного та включає не тільки безпосередньо результативні дії, а й мотиви, відношення, погляди, переживання, самосвідомість та інші форми прояву людських якостей, які не приводять до певного результату, що можна побачити. Саме мотиви є стимулом дії механізму творчості. При цьому зазначимо, що результати творчої діяльності, зокрема в педагогічній практиці, не завжди є соціально значущими й новими в прямому розумінні цих слів. Дитяча творчість, самодіяльна, індивідуальна творчість “для себе” не має часто суспільної цінності. Це суб'єктивно значуща творчість. Новизна її полягає в самостійному підході до створення вже відомого, в індивідуальному відкритті. Це новизна у створенні процесуальних моментів, своєрідної комбінації старого. Саме тому можна говорити про новизну об'єктивну (для всього суспільства) і суб'єктивну (для окремої людини). Отже, у гуманітарному суспільстві, де людина є найвищою цінністю, результати творчої діяльності будуть завжди мати соціальне значення у творчому розвитку людини. Недарма в гуманістичній психології творчість розуміють як необхідну для життя людини форму її існування, запоруку емоційного здоров'я [6; 7; 8].

У сучасних дослідженнях психолого-педагогічної сутності творчості розглядаються: співвідношення поняття “педагогічна творчість” із супровідними ознаками, властивостями, якостями особистості (В.О.Лісовська, В.А.Крутенський, М.М.Поташник, Д.А.Степашко та ін.); індивідуальний стиль діяльності особистості як найважливіша ознака її творчості (Є.А.Клімов, В.С.Мерлін, Н.І.Петров, Я.О.Пономарьов, Г.М.Пілонов та ін.); механізм взаємозв'язку творчого мислення й педагогічної майстерності (Ю.П.Азаров, Б.Й.Загвязинський, І.А.Зязюн, Н.М.Тарасович); розвиток науково-педагогічного стилю мислення як першооснови становлення творчої особистості вчителя (Ю.К.Бабанський, В.О.Сластьонін, Г.І.Щукіна та ін.); суб'єктивні аспекти педагогічної творчості, види і механізми педагогічної імпровізації (В.А.Кан-Калик, А.Й.Капська, М.Д.Нікандров); педагогічні умови, шляхи, засоби формування творчої особистості (В.І.Андреев, О.О.Бодальов, Н.В.Кичук, М.В.Демінчук, Л.М.Лузіна, О.Г.Мороз, В.В.Рибалко, Т.І.Сущенко та ін.); методики виявлення й розвитку творчих якостей особистості, вивчення обдарованості (Г.О.Бал, Б.А.Моляко, П.С.Перепелиця, М.Л.Смульсон, М.О.Холодна та ін.) [6; 7; 9; 10; 11; 12].

В.І.Андреев визначає педагогіку творчості як “науку про педагогічну систему двох діалектично взаємообумовлених видів людської діяльності: педагогічного виховання та самовиховання особистості в різних видах творчої діяльності і спілкування з метою всебічного і гармонійного розвитку творчих здібностей як окремої особистості, так і їх творчих колективів”. Стосовно цього означення зауважимо, що формування творчої особистості, на наш погляд, передбачає не тільки всебічний і гармонійний розвиток здібностей, які забезпечують успіх у творчій діяльності, а й розвиток мотивів і характерологічних якостей особистості, які мають вирішальне значення для успішної творчої діяльності і які не можна об'єднати під терміном “творчі здібності”. Крім того, як зазначає І.Вільш, у процесі навчання й виховання змінюється особистість учня, особливо ті риси, що піддаються формуванню під впливом педагогічних дій [6]. Елементи творчості притаманні будь-якому виду діяльності, творчість має велике значення для навчання й особистісного розвитку людини, є запорукою емоційного здоров'я, має суттєвий психореабілітаційний ефект. Саме тому включення в педагогіку проблем наукової, художньої, технічної творчості не тільки зближує навчання й виховання з наукою, технікою, мистецтвом, а й, безумовно, сприяє формуванню особистості як творчої, розвитку її талантів та обдарованості. Я.О.Пономарьов (цитата за Н.М.Давидюк [8]) зазначав, що включення психології творчості як абстрактної науки до складу педагогіки творчості як конкретної науки – необхідна умова розвитку дієво перетворюючого типу знань про творчу діяльність. Таким чином, в умовах демократизації та гуманізації освіти педагогіка творчості набуває риси самостійної наукової дисципліни. У цьому тлумаченні ми розглядаємо педагогіку творчості як галузь загальної педагогіки, яка вивчає закони та закономірності: формування творчої особистості, розвитку й саморозвитку її творчих можливостей у процесі освіти та навчання; створення психолого-педагогічних умов для прояву творчого потенціалу особистості в суспільно корисних й індивідуально-значущих для неї видах життєдіяльності. Таким чином, ми поділяємо думку Я.О.Пономарьова про те, що процес формування творчої особистості учня неможливо відокремити від творчого розвитку того, хто його навчає. Цей процес є не тільки сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій учителя й учня, спрямованих на свідоме й міцне засвоєння системи знань, умінь, навичок, формування світогляду учня, культури поведінки тощо, а й сукупність послідовних і взаємопов'язаних “перетворень” у їх творчому розвитку: мотивації,

характерологічних особливостей, творчих умінь, психічних процесів, які сприяють успіху людини у творчій діяльності. Саме цей процес, на наш погляд, відображає сутність педагогічної творчості, яку ми визначаємо як цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому просторі. Особливістю педагогічної творчості є те, що педагог реалізує свої особистісні й професійні творчі потенції засобом творення особистості дитини, а розвиток його творчого потенціалу зумовлений розвитком творчого потенціалу виховання. Для педагогічної творчості притаманні такі основні етапи: *педагогічний задум; актуалізація і відбір професійних знань, умінь, здобутків власного педагогічного досвіду щодо реалізації задуму; інформаційний пошук; проектування навчальної взаємодії з учнями; визрівання остаточного розв'язку; реалізація педагогічного задуму; аналіз і внесення корективів у подальші впровадження педагогічного задуму.* Центральною ланкою педагогічної творчості є особистісно зорієнтована розвивальна взаємодія суб'єктів навчально-виховного процесу (учителя й учня), зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними й спрямована на розвиток їх творчого потенціалу.

Таким чином, поняття “педагогіка творчості” вбирає в себе поняття “педагогічна творчість вчителя”. Опіраючись на праці болгарського філософа Г. Гиргинова, можна вирішити дискусійне питання про творчий або не творчий характер педагогічної діяльності: педагогічну творчість доцільно характеризувати двома рівнями. **Перший рівень** – це творчість, яка іманентно притаманна професії педагога внаслідок: нестандартності й неповторності (абсолютної) повсякденних проблем педагогічної практики; неможливості абсолютно точного прогнозу наслідків педагогічної діяльності; широти комунікативного кола педагога; обмеженості часом педагогічного процесу. Наслідками педагогічної творчості **другого рівня** є подальший розвиток творчого потенціалу суб'єктів навчально-виховного процесу (учителя й учня). Педагогічна творчість першого рівня – це, як правило, двохетапна творчість. Педагогічна творчість другого рівня включає всі етапи. Принципова відмінність творчості (наукової, художньої тощо) від педагогічної творчості, на наш погляд, полягає в тому, що педагогічна творчість може саме здійснюватися на рівні вибору та конструювання з відомого й набутого досвіду [8; 15; 16].

Нижче пропонуємо визначення поняття “педагогічна творчість” різних авторів (табл. 1).

Висновок

Отже, під педагогічною творчістю вчителя фізичної культури розуміємо такий варіант організації його професійної діяльності, який на реально-доступному рівні забезпечує максимально-можливі в кожному конкретному випадку розв'язання навчально-виховних завдань, що стоять перед сучасною школою, при раціональних затратах робочого часу, власних зусиль і зусиль учнів.

Для педагогічної творчості вчителя фізичної культури притаманні такі основні етапи: педагогічний задум; актуалізація й відбір професійних знань, умінь, здобутків власного педагогічного досвіду; інформаційний пошук, проектування навчальної взаємодії з учнями; реалізація педагогічного задуму; аналіз і внесення корективів у подальші впровадження педагогічного задуму.

1. Бугайцева Г. М. Педагогічна майстерність – показник високої, професійної діяльності педагога (з педагогічної спадщини Г. Г. Вашенка) / Г. М. Бугайцева // Психолого-педагогічне забезпечення навчально-професійної діяльності : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 1998. – Вип. 10. – С. 40.
2. Бал Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г. О. Бал // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 1994. – № 12. – С. 3–12.

Таблиця 1

Сутність поняття “педагогічна творчість” за визначенням різних авторів

№ п/п	Сутність поняття	Автор
1.	Педагогічна творчість – це професійна діяльність, яка відбиває вищий ступінь активності.	Борисова Н. В. Технологичность образовательного процесса как показатель его качества // Среднее профессиональное образование. – 1998. – № 3. – С. 17.
2.	Педагогічна творчість – це два взаємообумовлені види людської діяльності: педагогічного виховання та самовиховання особистості.	Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1988. – С. 22.
3.	Педагогічна творчість – це механізм взаємозв'язку творчого мислення й педагогічної майстерності.	Сисоева С. О. Педагогічна творчість : монографія. – Х. ; К. : Книжкове вид-во “Каравелла”, 1998. – С. 19.
4.	Під педагогічною творчістю вчителя треба розуміти такий варіант організації його професійної діяльності, який на реально-доступному рівні забезпечує:	Скульський Р. П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості. – К. : Вища школа, 1992. – С. 10.
	<p>1) максимально-можливі у кожному конкретному випадку результати розв'язання навчально-виховних завдань, що стоять перед сучасною школою, при раціональних затратах робочого часу, власних зусиль і зусиль учнів;</p> <p>2) безперервне зростання загальної та професійної культури педагога, його активну пошукову діяльність, спрямовану на підвищення ефективності навчально-виховного процесу;</p> <p>3) Педагогічна творчість – оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховного процесу, збагачення теорії і практики виховання й навчання.</p> <p>Досягнення творчого результату забезпечується систематичними цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду.</p>	
5.	Педагогічна творчість стосується різних сторін діяльності вчителя: проведення навчальних занять, роботи над організацією колективу учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей, проектування особистості учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань всебічного розвитку особистості.	Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – С. 326.

3. Бурлачук Л. Ф. Основы психотерапии : учебное пособие / Л. Ф. Бурлачук. – К. : Ника – центр, 1999. – 304 с.

4. Вайновська М. К. Теоретико-методологічні підходи до формування творчої особистості / М. К. Вайновська // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : зб. наук. праць / ред. кол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) [та ін.]. – К. ; Запоріжжя, 2002. – Вип. 22. – С. 7–11.
5. Васильєва Л. А. Старший воспитатель детского сада. / Л. А. Васильєва, И. И. Бахтурина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
6. Вільш І. Структура, зміст і функції сталих індивідуальних якостей учня у процесі до професійного навчання і виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / І. Вільш ; ун-т. пед. і псих. проф. освіти. – К., 1997. – С. 34.
7. Гашимова В. Х. Деякі аспекти розвитку творчості вчителя / В. Х. Гашимова // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 255–262.
8. Давидок Н. М. Психологічні умови активізації творчості навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання психологічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / Н. М. Давидок ; Національний у-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 20 с.
9. Загвязинский Б. И. Педагогическое творчество учителя / Б. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.
10. Кричу О. В. Формування творчої особистості вчителя / О. В. Кричу. – К., 1991. – 195 с.
11. Моляко Б. А. Психологические проблемы творческой деятельности / Б. А. Моляко, Н. И. Литвинова, А. Б. Коваленко. – К. : Знание, 1980. – 16 с.
12. Підласний І. Практична педагогіка : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи / І. Підласний. – К. : Слово. – 166 с.
13. Каноя С. І. Психологія мотивації : навчальний посібник / С. І. Каноя. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
14. Рогов Е. И. Личность в педагогической деятельности / Е. И. Рогов. – Ростов н/Д, 1994. – 240 с.
15. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх вчителів до педагогічної творчості / Р. П. Скульський. – К. : Вища школа, 1992. – 134 с.
16. Сущенко Т. І. Управління позашкільним педагогічним процесом / Т. І. Сущенко. – Запоріжжя, 1993. – С. 40.
17. Міхно С. В. Занурення в об'єкт пізнання як умова формування пізнавально-творчої самостійності студентів / С. В. Міхно // www.rasporov. Net 2006 – OESM / s5a/. doc.

Рецензент: канд. пед. наук, доцент *Презлята Г.В.*

УДК 37.011.31:796/799
ББК 37.204.2

*Ганна Презлята, Ігор Випасняк,
Галина Ковальчук*

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито сутнісну природу “педагогічної майстерності” вчителя фізичної культури, яка проявляється в діалектичному взаємозв’язку як фахових теоретичних знань, так і практичних умінь, навичок й особистісних якостей. При цьому виявлено, що “педагогічна майстерність” – особливе мистецтво професійної діяльності, якого треба навчатися шляхом постійної клопіткої праці над собою.

Ключові слова: педагогічна майстерність, самоосвіта, самовиховання, самовдосконалення, рефлексія.

В статье раскрыта сущностная природа “педагогического мастерства” учителя физической культуры, которая проявляется в диалектической взаимосвязи как профессиональных теоретических знаний, так и практических умений, навыков и личностных качеств. При этом обнаружено, что “педагогическое мастерство” – особенное искусство профессиональной деятельности, которого нужно учиться путем постоянной хлопотливой работы над собой.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, самообразование, самовоспитание, самоусовершенствование, рефлексия.

The essential nature of “pedagogical mastery” of the physical training teacher, that shows itself in the dialectical interconnection between both professional theoretical knowledge and practical abilities, skills and personal qualities, is revealed in the article. Meanwhile, it is discovered that “pedagogical mastery” – special art of the professional activity that must be learned by means of constant and hard self-cultivation.